

Fekete Csaba köszöntése és kötetének bemutatása.

Gáborjáni Szabó Botond Ösztönösség és fegyelem

Dr. Fekete Csaba PhD lelkipásztor, könyvtáros, teológus, himnológus, művelődéstörténész – és még sorolhatnánk tovább munkássága területeit –, a református egyház talán utolsó polihisztora 2015. január 20-án töltötte be 75. életévét.

A születésnap előestéjén a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára ünnepi alkalmat rendezett tiszteletére a Debreceni Református Kollégium Oratóriumában, és elegáns fogadást adott a Múzeum dísztermében.

Az ünnepeltet – többek között – köszöntötte dr. Fekete Károly, a Tiszántúli Református Egyházkerület újonnan választott püspöke, dr. Gáborjáni Szabó Botond, az Egyházkerület Gyűjteményeinek igazgatója és Hoppál Péter, az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős államtitkára.

Dr. Gáborjáni Szabó Botond gyűjteményi igazgató bemutatta a vezetése alatt álló intézmény által kiadott, a 28 szerző tanulmányát tartalmazó kötetet Fekete Csaba születésének és fél évszázados könyvtári működésének évfordulójára. Beszédének szerkesztett változatát az alábbiakban közöljük.

Az Oratóriumot zsűfólasig megtöltötték Fekete Csaba tisztelői, pályatársai, tanítványai: könyvtárosok, történészek, irodalmárok, tanárok, zenészek, lelkipásztorok és Emlékkönyvének szerzői.

A Confessio Szerkesztősége és Szerkesztőbizottsága Isten áldását kéri és kívánja Fekete Csaba életére, munkáira és egyházi szolgálataira.(- A Szerkesztőség)

„Kezembe vészem, olvasom és arról elmélkedem” – Emlékkönyv Fekete Csaba születésének 75. és könyvtárosi működésének 50. évfordulójára. Tiszántúli Református Egyházkerületi Gyűjtemények, Debrecen, 2015

Egy 75 éves kolléga fél évszázados munkája önmagában is tiszteletet parancsol és köszönetre indít. Holnap, azaz 2015. január 20-án lesz hetvenöt éves Fekete Csaba, az Egyházkerületi Nagykönyvtár tudományos főmunkatársa, és ötven esztendeje annak, hogy 1964. december 1-jén segédlelkészként elkezdte könyvtárosi munkáját. Nem sok ember mondhatja el magáról, hogy egy munkahelyen dolgozta végig az életét, de a Debreceni Református Kollégiumban inkább jellemző, mint egyedi ez a sok évtizedes kötődés. Ha egy munkahely szempontjából nézzük ezt a kérdést, rendkívül sokat jelenthet a tapasztalatok szerves egymásra épülése, a könyvészeti tudás ilyen módon történő kumulálódása, az intézményi kultúra folytonossága.

Ezúttal nincs értelme pályaképet vázolnunk, hiszen Fekete Csaba közöttünk él és dolgozik, de mégis érdemes újhegyre szedni, mi mindent végzett fél évszázad alatt. Tulajdonképpen a régi és ritka állomány feltárásától az idegenvezetésig szinte mindent. A hetvenes-nyolcvanas években kiállítások sorát rendezte, olykor improvizálva, közelgő államfők vagy konferenciák érdekében. Felbecsülhetetlen értékű, hogy évtizedeken át

kutatók százait segítette tanácsaival, de volt tevékenységében fizikai munka, polcok ácsolása, és a „hőskori legendárium” szerint még cserépkályha fűtése is. Az intézmény vezetőjeként természetes állapotnak tekintettem, hogy a kilencvenes évektől a kutatás felé fordulhatott, és ma már nyilvánvaló, hogy ennek a szabadságnak az eredménye az egész Magyar Református Egyház nagy nyeresége. A 1990-es évektől nemcsak művei sokasodtak, hanem bizottsági feladatai is, mint a DC Himnológiai Szekciójának titkári, az (Református Generális Konvent) Énekeskönyv-bizottság elnöki, és a Református Egyházzene Munkaközössége elnöki megbízatása.

Ennek az ötven évnek 1990 előtt bizony voltak testi-lelki egészséget károsító oldalai is, és talán az sem véletlen, hogy munkatársunk csupán 2003-ban szerezhette PhD fokozatot. De minden súrlódás és nehézség ellenére a Református Kollégium akkor is Anyaiskola tudott maradni, amikor a hivatalos rangra emelkedett teológiai irányzat a maga szolgálatainak körét az illendőnél szélesebb közegben gyakorolta. Többek között az ünnepeltek is köszönhető, hogy a kívülről jött hatások nem tudták felülírni a hagyományos belső értékrendet.

Az emlékkönyv felé terelve a szót, az előszónak Ösztönösség és fegyelem a címe, mert ez a két fogalom együtt jellemzi Fekete Csaba személyiségét, kutatói módszerét is. Fiatal könyvtáros voltam, amikor tanúja lehettem a református egyháztörténet egyik alapos művelőjével történt vitájának. (A másik félnek az volt – az egyébként komoly tanulságokat hordozó – alapelve, hogy egy tanulmány vagy könyv megírásakor már a munka harmadát elvégeztük, amikor egy alapos bibliográfia áll rendelkezésünkre.) Ezzel szemben Csaba úgy kapcsolódott egy vitába, hogy „amikor tíz évvel ezelőtt a raktárban jártam, beleolvastam egy könyvbe” – majd a helyszínre sietve tíz perc alatt közelebb jutott egy kérdés megoldásához, mint a másik fél két napi tüzetes búvárkodással. Hasonlóról szól Csaba nagyon jellemző vallomása könyvtárosi pályája kezdetéről, melyet az előszóban idézek.

Amikor ennek a könyvnek a gondolata először felmerült, kevesebben voltunk a könyvtárban, a költségvetésünk romokban hevert, és bizony nem minden évben jelentkezhattünk hasonló produkcióval. Így a személyes ösztönzések is szerepet játszottak: kollégák kérdéseire eleinte azt válaszoltam, hogy természetesen készülünk valamire, de még nem tudjuk, hogy mire jutunk. Azóta jelentősen változott helyzetünk, létszámunk elérte a nagy megszorítások előtti szintet, de a növekedés nemcsak mennyiségi volt: olyan gárda állt össze, amely képes a minőségi teljesítményre. Kezembe vészem, olvasom... A cím Fekete Csaba egyik Bibliával kapcsolatos tanulmányából származik, amely az ő munkásságában nélkülözhetetlen autopsziára tekintettel szélesebb körben, szinte általánosan jellemző lehet. Ez a kötet a dolgok belső logikája szerint az ő életművének színes tematikáját tükrözi. Ez a tartalom – ha hihetünk Módis László előszóban idézett szaktanári véleményének – diákkorától, pályakezdésétől változatlan.

Szeretném megköszönni a szerzőknek, akik munkájukkal fejezték ki az ünnepelt iránti megbecsülésüket. Ennek a kötetnek komoly újdonságértéke van, a szerzők nagy többsége a maga szakterületének ismert kutatója, több írás éppen olyan felülnézetből tekint az európai távlatokra és összefüggésekre, mint a Kárpát-medence könyvészeti és mikrofilológiai tényeire, gyakran teljesen ismeretlen vagy lappangó forrásokkal találkozunk és ezáltal korábban tisztázatlan kérdésekben igazodhatunk el. Bejárhatjuk különböző kultúrák keveredésének peremvidékeit, olyan európai központok hatása jelenik meg ezeken a lapokon, mint Herborn, Heidelberg, Bázél, Zürich és Edinburgh, a magyar református egyház és művelődéstörténet nagy alakjainak egész sora tűnik fel, Bod Péter, Csuzi Cseh Jakab, Köleséri Sámuel, Páldi Székely István és sokan mások Csikesz

Sándorig. Akad tanulmány, amely a dallam és a szöveg kapcsolatának mesteri elemzésével tár új dimenziót elénk, vannak módszertani szempontból is rendkívül tanulságos írások, azaz nem pusztán ünnepi gesztust kell látnunk ebben a könyvben: valójában párbeszéd ez Fekete Csabával, és már ezért sem véletlen, hogy a kötet tematikája olyannyira közel áll mindahhoz, amit az ő bibliográfiájában találunk. Tehát a rokon vagy azonos szakterületek művelői léptek kapcsolatba az ünnepelttel — magas írásaik segítségével.

Emlékkönyvünkön 28 szerző dolgozott, ezért vetítéssel segített közvetítő megoldást választottunk a bemutatásra, mert a hasonló események elmaradhatatlan része a szerzők seregszemléje, az „enumeráció” – akár egy klasszikus eposzban. Lássuk tehát a szerzők villámgyors felsorolását, ajánlásként, nem elemzés igényével:

A történelem, egyház- és neveléstörténeti részben Szabó András eleveníti föl Gyulafehérvár felekezeti és hatalmi viszonyait a 16. század derekán, Győri János bemutatja a Debreceni Kollégium és egy kunsági partikula kapcsolatát és a fogalom minden eddiginél reálisabb tartalmát, Kolumbán Vilmos a Dési egyházmegye példáján mutatja föl Erdély etnikai és felekezeti viszonyainak napjainkat is előre vetítő változásait a 17-18. században, Kovács Teofil ismertette azokat a színes európai híreket, amelyeket a majdani ágens Szilágyi Sámuel peregrinusként közölt patrónusával Teleki Sándorral, Hegyi Ádám egy debreceni lelkész (Komáromi H. Mihály ismeretlen RMK-kal együtt előkerült) prédikációját közli, Gáborjáni Szabó Botond egy felségsértési perbe fogott lelkész irataiban vizsgálja Debrecen szerepét, és azt, hogy a város lojális volt-e az udvar iránt. Kovács Ábrahám dolgozata egy rendkívüli személyiség, Felméri Lajos pedagógiai programjának európai hátterét is felvázolja, Fekete Károly Csikesz Sándor személyiségének és grandiózus terveinek meghatározó szerepét is hangsúlyozza a tudatosan mintaértékű debreceni Egyetemi templom létrehozásában.

Monok István a nyomdászat-, könyv-, és könyvtártörténeti fejezetben három kiemelkedő jelentőségű svájci város könyvkiadásának hatását vizsgálja a 16. századi Magyarországon, imponáló információ tömeget kezelve a rá jellemző biztonsággal, Bánfi Szilvia Fekete Csaba egyik írásának tanulságait helyezi más megvilágításba Hoffhalter működésének bécsi előzményeire és a kor nyomdászati szokásaira tekintve, egy feltételezett Melius ábrázolás kapcsán, Ősz Sándor Előd Szegedi Gergely könyvtárának néhány darabjáról írva szép logikus fejtegetéssel igazolja többek között Kaprophontes Ferenc és Krasznai Polyagrios Ferenc személyének azonosságát, Imre Mihály herborni kutatásairól közöl több mint ígéretes beszámolót, hangsúlyozva, hogy Alsted, Piscator, Bisterfeld és mások egyeteme a jövőben jóval több figyelmet érdemel az RMK III. kutatások során. Perger Péter David Pareus és más heidelbergi professzorok kéziratos bejegyzéseit ismerteti Lővei Pellionis György kötetében. [A legutóbbi Bethlen konferencia kiállításának megnyitó beszédében úgy vélekedtem erről a kötetről, hogy valami csoda történhetett, mert évtizedek óta nem volt arra példa, hogy hasonló értéket a mi könyvtárunk szerezzon meg egy aukción. Azóta a hasonló csodák sokasodnak.] Csorba Dávid Miskolczi Csulyak Gáspár könyvtárának néhány példányát elemzi, olyan kolligátumokat is, melyek harmada unikális példány... Sipos Gábor Apáczai Csere János mesterének és munkatársának rendkívül értékes kézírataira hívja fel a figyelmet, Ecsedy Judit Páldi Székely István kolozsvári nyomdász, a magyar sokszorosított grafika egyik korai és jelentős alakjának munkásságát ismerteti, Oláh Róbert Bod Péter könyveinek a Nagykönyvtárban őrzött példányait közli, a szó szoros értelmében Fekete Csaba (vírusok által eltüntetett) munkáját folytatva,

Az irodalom, nyelv-, és kutatástörténeti fejezetben A. Molnár Ferenc a készülő új

evangélikus énekeskönyv érdekében tekinti át Szenci Molnár Albert zsoltárfordításainak használatát, Petrőczy Éva Köleséri Sámuel és mások laudációi segítségével vázolja a gályarab Csúzi Cseh Jakab portréját, Vásárhelyi Judit Pósházi János pataki professzor Gaspar Sibelius fordításának alapos elemzését végezte el, míg Fazakas Gergely egy kolozsvári levéltáros, Markos András közlésre érett, mégis jórészt ismeretlen (Bethlen Katával, Bod Péterrel kapcsolatos) írásait és kutatási eredményeit hozza napvilágra olyan módon, hogy a régmúlt mellett az erdélyi magyar református tudományosság múlt századi viszonyaiba is betekintést enged.

A szintén kiváló bibliafilológiai fejezetben Karasszon István az ószövetségi írásmagyarázat két módszertani kulcsfogalmát tárgyalja: a forráskritika és a redakció fogalmait, míg Kustár Zoltán a héber nyelv legáltalánosabb pontosító kötőszavának protestáns bibliafordításokban játszott szerepét adja elénk példatárral, statisztikai vizsgálattal.

Az egyházzenei fejezetben Karasszon Dezső egy Anjou-kori Antifonálé zenei és szöveges elemeinek, ezek összjátékának elemzését adja, Hubert Gabriella a többnyelvű magyarországi evangélikusság 16-17. századi vallási és kulturális kapcsolatainak egyik jeles dokumentumát mutatja be, Szabadi István olyan forrásokat közöl a 18. század első harmadából, amelyek a magyar református énekeskönyv-revízió korábban tisztázhatatlannak tűnő részleteiben is eligazítanak. Kurta József a gregoriánumon alapuló erdélyi református istentiszteleti hagyományokkal és ezek szövegforrásaival foglalkozik, amelyek a húsvéti ünnepkörben a 19. századig éltek, végül Kinczler Zsuzsanna Félix Mendelson Bartholdi Lobgesangjáról írott munkájában a zsoltárok és a koráldallamok hatásaira is rámutat, majd Fekete Csaba tekintélyes személyi bibliográfiája zárja a kötetet. Végül megköszönöm a sorozatszerkesztő Bálint Ágnes, és szerkesztőtársam Oláh Róbert munkáját, aki a kötet előkészítésében, a szervező munkában is igen komoly szerepet vállalt, és legalább 3-4 tanulmány esetében a szokásos szerkesztői munkát jóval meghaladó része volt.

Gáborjáni Szabó Botond